

Samuel Usque
Vigasztalások
*Izraelnek megpróbáltatásaiban**
(Ferrara, 1553)
(Részletek)

Izrael Ycabo pásztor képében visszavonul egy minden emberi társaságtól távoli helyre, hogy ott bajai felől gondolkodjék. Az ugyancsak pásztori öltözetet és nevet viselő Nahum és Zakariás próféták véletlenül rátalálnak. Ycabo elbeszéli nekik hányattatásait, ők pedig vigasztalni kezdik.

AZ IGEN KIVÁLÓ DONA
GRACIA NASCI ASSZONYNAK

Azt mondják, hogy a test legnemesebbik és legfontosabb része a szív, hiszen hamarabb megérzi a fájdalmat, mint az összes többi testrész, nemhiába gondolják hát, hogy elégedettségét biztosítani igen fontos, mert így a többi szerv is nyugalomban tud élni. Mivel elsődleges szándékom az, hogy e kicsiny gyümölcséggel portugál nemzetünknek tegyek szolgálatot, mi sem lehetne igazságosabb annál, minthogy azt Önnek nyújtsam át, ki tulajdonképpen e test szívéként dobog, hiszen az orvosok által, amelyekkel ellátta, nagyobb része volt szenvedéseiben, és van még most is, mint bárki másnak. Ezt illetően nem torzítja el a látásomat semmiféle részrehajlás amiatt, igen kiváló asszonyom, hogy az Ön kegyeltje vagyok, és hogy Önnek minden módon, úgy írásban, mint tettekkel szolgálni kívánok, nem titkolva azt sem, milyen hálát érzek azon számos jótétemény miatt, amelyekkel bőkezűen megajándékozott. Hiszen mióta világosságának erejét kinyilvánította, ennek az igazságnak emléiből népünk legkisebb teremtményei is táplálkozhattak: az Ön neve és boldog emlékezete pedig mindörökre csontjaikba fog vésődni. Különbösen is, ha annak a kiválóságnak köszönhetően, amellyel a Nap bír minden más bolygó felett, erejéből fakadóan idelent, a földön mindenféle jó-

ban részesítheti a növényeket, ennek a népnek ugyan mely magasságos és emberi bolygója hazudtolná meg, kiváló asszonyom, jótéteményei létezését? Hiszen Ön minden erejét megfeszítve az országok közül éppen a föld legszélső tartományára árasztotta és árasztja most is legbővebben áldását, hogy az ottani sötétségben senyvedő növények gyümölcsei végre napvilágra születhessenek. Minthogy úgymint szokása jótéteményeivel elhalmozni engem, ezennel arra kérem, ezúttal ezt a kis szolgálatot fogadja el tőlem, hogy támogatásának lehelete művemnek tekintélyt és tiszteletet kölcsönözzön, mert amit Ön pártfogol, biztos részesül ezekből. Kívánom ugyanakkor, hogy mind saját, mind kiváló leányának életét és állapotját a Miurunk még hosszú esztendőkön át erősítse és védelmezze.

Samuel Usque

PROLÓGUS A KÖNYV
FELÉPÍTÉSÉRŐL ÉS ANNAK
MIÉRTJÉRŐL MINDAZOK
SZÁMÁRA, AKIKET
PORTUGÁLIÁBÓL SZÁMŰZTEK

A kétségbeesett lelkek számára az elmúlt megpróbáltatások emlékezete gyakran enyhíti némiképp a jelen fájdalmait, különösképpen, ha a múlt kínjai fölülmúlják azokat, melyeket éppen el kell viselniük, és, bár helytelenül cselekszik, aki az egyik bajt a másikkal akarja gyógyítani, azért a vigasztalásnak ezt a fajtáját azok az igen nemes urak is helyeselték, akik hatalmas tudományuk révén a lélek gyötrelmeire való orvosokat örökítették ránk, és megtanítottak bennünket arra, hogyan viselhetjük el mindazon kí-

nokat, amelyeknek ezen nyomorúságos élet olyanira ki van téve és alá van rendelve. Miért is Szókratész (tükör és iránytű, melyet nemcsak az athéniak, az egész tan feltalálói követtek, de a pogányság többi, mindenféle nemes művészetben jártas része is) azt mondogatta, hogy mikor az ember veszedelemben forog, hasonlítsa össze a már elmúlt gyötrelmeit azokkal, melyeket most kell elszenvednie, és így könnyen vigaszra lel. Hiszen egyetlen fájdalom sem lehet olyan kicsiny, hogy a jelen bajoknál ne tűnjék nagyobbak, és úgy igaz, hogy, ha jól megvizsgáljuk a dolgot és nem hagyjuk, hogy lelkünk szenvedélye elragadjon bennünket, láthatjuk, hogy akármilyen nagy legyen is, nem létezhet olyan, a jelenben bennünket kínzó szenvedés, amelyen mértékűt vagy nagyobbat az előttünk járók ne láttak és viseltek volna el már. Ha pedig létezik olyan nép, melynek esetében ez könnyűszerrel bizonyítható, és amelyre igaz, akkor a mi sokat szenvedett és meggyötört népünk mindenképpen ilyen: mert noha a mostani időben is igen nagy megpróbáltatások miatt kínlódik, elődeink életében még sokkal nagyobb bajokat viselt el, miért is ezek a mostaniak kicsinyeknek nevezhetők. Könnyen belátható ez szerintem, mert népünk vagy annyira megfogyatkozik, hogy a megpróbáltatások, lévén igen nagyok, már nem találnak embert, kin erőiket kipróbálhatnák, vagy, amiben hiszek és amit kívánok, ez a gyötrelmem, mely eddig üldözött és még mindig üldöz bennünket, enyhülni kezd végre, és az annyira várt hajnal a viharos téli éjszaka elmúltával immár pirkadni kezd a mennybolton. Ha pedig minden a végtelen Teremtő akaratából és hiánytalanul jött létre, akkor valóban azt kell hinnünk, hogy amint a dolgoknak kezdete van, úgy végüknek is lennie kell, hisz végtelen csakis az Úr lehet, és csak Néki nincsen eredete. Így hát, mivel a megpróbáltatásaink olyan számosak, és olyan régóta, valamint oly erővel gyötörnek már bennünket, bizonyos, hogy amennyiben bűneink nem táplálják őket tovább, hamarosan eljön az idő, amikor befejeződnek, és megnyilvánulhat az az áldás, amelyre olyan régóta áhítózunk.

Meghatódottan, látván, hogy az utóbbi időben a portugál királyságban nemzetünket mennyire üldözik, és hogyan űzik ki onnan egyesek szegénységük okán, mások félelemből, ismét mások pedig azon izgágaság miatt, amely az idők kezdetétől rejtezik lelkünkben, miért is ingadoznak és a kelletténél jobban szolgáltatják ki magukat a hányattatásoknak, és hagyják, hogy azok teljesen legyűriék őket, azt a célt tűztem ki magam

elé, hogy elbeszélem azokat a megpróbáltatásokat és szenvedéseket, amelyek népünket gyötrik, mindazon okokkal egyetemben, amelyek az egyes bajokhoz vezettek; a tényeket nem kevés fáradsággal és munkával különböző, egyrészt már nagyon ismert szerzőknek művei, másrészt újabb, a régi írók említése által hitelessé vált írások alapján gyűjtöm majd össze, ahogy a margókon majd látni lehet. Mivel pedig nem látok okot arra, hogy panaszaink nyitva és ily módon nyers állapotban maradjanak, úgy döntöttem, hogy az Úr által nekünk ajánlott vigasztalásokkal zárom be, és írásban olyan boldog befejezéssel látom el őket, amelyekben a valóságban is reménykedünk.

Minden egyes megpróbáltatás alatt ott szerepel a prófécia, amely a jelek szerint benne teljesedett be, hogy lássuk, ha az eljövendő bajokra utaló próféciaik beteljesedtek, akkor szükségképpen abban is hinnünk kell, hogy a kedvező jövendölésekkel is hasonlóképpen kell lennie, hisz egyik is, másik is ugyanabból a forrásból ered. Nem, mintha való igaznak tartanám, hogy egy bizonyos prófécia csakis egy bizonyos megpróbáltatásra vonatkozhat, mert ezt egyedül az Úr tudhatja biztosan, és valószínű, hogy maguk a próféták sem osztották fel így ítéletüket és szándékukat, hogy mikor és hol fognak majd teljesülni a jövendöléseik, de miközben elmesélem, hogy mi minden esett meg velünk, nem teszek mást, csak szembeállítom az eseményeket mindazzal, amit a próféciaik ránk hagyományoztak, mint olyasmit, ami egyszer majd be fog következni. Teszem pedig ezt oly módon, hogy semmi kár ne érje bölcseink vélekedését, miszerint bizonyos dolgok nem következnek majd be valójában, hanem csak példázatnak, vagy olyan stílus-eszköznek tekintendők, melyeket a próféták olykor jövendöléseik felnagyítására használtak. Való igaz, hogy van némi vagy nem is kevés hitele mindazoknak, akik tapasztalatuk alapján bizonyítják, hogy bizonyos próféciaik rólunk, az ebben a korban élőkről szólnak, ezt a tényt azonban nem akarom arra használni, hogy megmásítsam mindazon isteni szellemek szándékát, akik ezt a kérdést korábban már másképp értelmezték.

Alkotásom a következő rendet követi: a nagy Jákob pátriárka a hamis Ycabo nevet és pásztori öltözetet viselve, hiszen valóban pásztor volt, gyermekeinek gyötrelmei miatt, legyenek azok vér szerinti, a törvény szerinti, vagy lélek szerinti gyermekei, könnyeit hullatja, de gyakorta akár Izrael egész testét is jelképezi, mégpedig teljes joggal, mert ketten végülis egyetlen lényegűek. Ycabót Nahum és Zachariás vigasztalja, de ne-

veiket a régi szerzők szokása szerint kicsit megváltoztattam. Kiváló próféták lévén, ahogy szavaikból is kiderül, azon kívül, hogy Izraelnek sok kétségére választ adnak, végül érvek és próféciák segítségével meggyőzik arról, hogy a bajok elmúlóban vannak, és közeleg az oly igen kívánt szabadulás, amelynek milyenségéről sok és igaz újdonságot árulnak el. Bárcsak elég tehetséget adna nekem az Úr ahhoz, hogy tollammal e magasztos tárgyhoz illően írhaszak, mindazonáltal vigaszomra szolgál, hogy a nagy és emlékeztetre méltó dolgokban az értő szellemek figyelme legkevésbé a nyelvezetre, illetve a stílusra irányul, lévén, hogy a tárgy maga érdemel megbecsülést, a szavak pedig nem mások, mint egy valamás részei, és igen kevés jelentőséggel bír, hogy elegáns módon, vagy hevenyészetten vannak-e egybefűzve. Az is e kis könyv megírására készített, hogy ezzel esetleg más, nemzetünkben nem kis számban jelen lévő nemes szellemet ösztönözzek annak a tárgynak bővebb és nagyobb tehetséggel való kifejtésére, amit én ebben a rövid kötetben elkezdek. Bizonyos, hogy a közjó iránti elkötelezettségem oly mértékű, hogy kicsiny művemet már az alapján is hasznosnak ítélném, ha a belőle fakadó jó és dicséretreméltó alkotásokhoz képest akár hiábavalónak és csekély jelentőségűnek tűnne.

A pásztorok neveit nem véletlenül választottam, hiszen Ycabo neve, aki atyánkat jeleníti meg, ugyanazokból a betűkből áll, mint Jákobé, a szent nyelven pedig annyit tesz, mint: elmúlt Izrael dicsősége. Ezt a nevet adta Éli főpap menyee is a fiúnak, akit akkor szült, mikor a frígláda palesztinaiak általi elrablásának szomorú híréből értesült.

Numeo Náhum vigasztaló jelentéséből származik, mert ez az ő szerepe ebben a műben; Zakariás Zicareoként pedig azokra a javakra emlékeztet bennünket, melyeket Izrael sok elszenvedett kínjáért kárpótlásul kapott, valamint a bosszúra, mely az ő kedvéért teljesült be.

Voltak olyanok, akik, mielőtt megismerték volna szándékomat, azt mondták, hogy jobb lett volna kasztíliai nyelven írnom, én azonban úgy hiszem, jól döntöttem, hiszen elsődleges szándékom, hogy a portugálokhoz szóljak, és szemük elé tárva száműzetésünk emlékeztetét, számos eszköz segítségével és hosszú beszéd révén némi megkönnyebbülést adjak kínjainkra, melyeket odaát elszenvedtünk. Nem lenne helyénvaló, ha elhagyván a nyelvet, melyet anyám melléből szívtam, más, kölcsönzött nyelvezetet választanék abból a célból, hogy honfitársaimhoz szól-

jak. S bár sokan vannak körülöttünk, akiket Kasztíliaiból űztek el, és az én elődeim is onnan származnak, mégiscsak helyesebbnek gondolom, ha azt veszem számításba, hogy ebben a pillanatban kik vannak többségben.

ELSŐ PÁRBESZÉD

Pásztori párbeszéd a Szentírásról.

A párbeszéd résztvevői:
Ycabo, Numeo és Zicareo

(részlet)

Ycabo:

Ez a megfelelő hely arra, hogy gyötrelmeimet sirassam, és a legmagasabb édig emeljem panaszsomat. Ti, magányos fák és szelíd vizek, kik készek vagytok arra, hogy meghallgassatok, hallgassatok meg, és könyörüljetez kínjaimon! Kétségbeesett lelkek, megfáradt, összetört tagok, elviselhetetlenül súlyos teher, vegyetek erőt magatokon! Kiszáradt forrású, fáradt szem, ezer és ezer véres könnyet ejts! Magas és sűrű lombok, melyek elrejtitek előlem a gyenge világosság sugarait, húzódjatok félre egy kicsit, hogy szünni nem akaró és keserű sóhajaim felszállhassanak a felhőkig, és adjatok helyet arra, hogy kiáltásaim a föld mind a négy sarkában hallhatóak legyenek! Te, hatalmas és boldog, igen értékes drágakövekkel teleszórt, nemes és gazdag fákkal beültetett, végtelen gazdagságú, lágy és csodálatos illatokkal terhes Ázsia, ki napsütéstől sötét bőrű lakóid erejét kegyesen újírod meg!

Te, hegységektől vad és forró, méhedben végtelenül finom aranyat hordozó, édes és gyönyörű datolyapálmákkal ékes, tejjel és mézzel folyó Afrika, ki föld alatti gazdagsággal, természetes és ízletes ételekkel táplálsz boldog gyermekeidet! És te, harcos, bölcs és kifinomult, találekony műveltséggel és gögös, csodálatos dicsőséggel táplált, földi paradicsommá változott Európa, ki mértéktelen életerővel teli emléidből kényeztetve táplálsz teremtményeidet: oly módon, hogy mindenki, akit nevel, külön-külön kormányozza saját életét, de szárnyai alatt mégiscsak szeretetben tartsa meg őket! Te, ó, régi örökségem és kegyelmes édesanyám, aki egykor gyengéd voltál a népekhez, és ahogy a sas a többi madár közül, hercegnőként emelkedtél a többi tartomány fölé, ugyan hol találom meg elmúlt dicsőségedet? Porrá lettek magasságos titkaid, a mennybe menekültek érthetetlen csodáid, és torz undokságok rontották meg isteni áldozataidat, a vidámság és a legszentebb ünnepek fájdalomba és szomorúságba fordultak, a föld csodálatos bőségének gyen-

gédsége kegyetlen népek kemény fogságává változott, az ég sosem szűnő kegyelme haragba és felejtésbe fordult át, szeretett gyermekeid szent nyugalma és békessége egy másik, szánalmas rettegésében és szüntelen szerencsétlenségben élő tartományból való emberek kegyetlen száműzetésének színhelye lett, az isteni Jordán és az Idumea forrás tiszta vize valódi vérrel szennyeződött be. Vajon a világnak mely részén találhatóék írt a sebemre, enyhülést a fájdalomra, vigasztalást ilyen kínzó és súlyos bajokra? Ó, megkínzott testem, az egész föld tele van nyomorúságaimmal és kínjaimmal: a boldog Ázsia gazdagsága és örömei közepette szegény és kifosztott zarándok vagyok. A napsütötte Afrika aranyban bővelkedő és kövér földjén leprás éhezőként és szomjazó száműzöttként tengődöm. Hát Európa, Európa (én földi Poklom), mit mondjak rólad, ha tagjaimból raktad össze diadalmaid nagyobbik részét, hogyan dicsérjelek, bűnös és harcos Itália: benned a kiéhezett oroszánok bárányaim húsát szétmarcangolva laktak jól; étellel teli francia mezők, mérgezett füveket legeltek benned a juhaim; gőgös, durva és hegyekkel teli Németország, szétmarcangolva hulltak alá alpesi szikláidról gidáim, édes és hideg angol vizek, keserű és sós itallal itattad jószágaimat! Képmutató, kegyetlen és ordas Hispánia, tolvaj és vérszomjas farkasok pusztították és pusztítják benned még mindig az én gyapjas nyájamat!

HARMADIK PÁRBESZÉD

amelyben szó esik azokról a megpróbáltatásokról, amelyeket Izrael a második templom rómaiak általi lerombolásának idejétől egészen a mai napig elszenvedett, minden próféciairól, amely beteljesedett, végül pedig azok úgy emberi, mint isteni természetű vigasztalásáról.

(részlet)

26. A teremtés 5252. éve. (i. sz. 1492) Mikor a kasztíliai zsidók bejöttek Portugáliába

Azok nagyobbik része, akiket amiatt, hogy kiktartottak a zsidóságuk mellett, kiűzték a [spanyol] királyságból, Portugáliába ment. Szám szerint mintegy hatszáz család kötött megegyezést II. János portugál királlyal arról, hogy minden egyes, az országba lépő emberért két cruzadót fizetnek, ő pedig cserébe vállalta, hogy nem akadályozza őket vallásuk gyakorlásában, azoknak pedig, akik tovább akarnak menni, hajót biztosít az utazáshoz. Amint ezek a kiűzött izraeliták betették a lábukat Portugáliába, azonnal járvány tört ki, mintegy annak a sok bajnak elő-

hírnökeként, amely a jövőben rájuk várt: keresztények és zsidók közül egyaránt sokan estek a járvány áldozatául. Néhány nappal azután, hogy megérkeztek, voltak olyanok, akik jobban félve a keresztények esetleges gonoszságaitól, mint a mórok folyamatos zaklatásától, úgy döntöttek, hogy Afrikába, illetve Törökországba mennek tovább, és arra kérték a királyt, hogy adjon nekik biztonságos hajókat, amit ő a megegyezés szerint köteles lett volna megtenni, de valamiféle rossz szándékú megfontolástól indítva összevissza beszéddel visszatartotta őket, se nem engedve kérésüknek, se egészen megtagadva azt. Végül olyan sorscsapást mért rám, amelyet bűneimmel megérdemeltem, ráadásul meg is jövendöltek nekem, merthogy valóban hajóra tették őket, a szerencsétlen izraeliták meg azt gondolták, hogy barátok hatalmában vannak, akikben bízhatnak, és akikkel biztonságban érezhetik magukat, de bizony tévedtek. Mikor ugyanis kiértek a nyílt tengerre, ahol kiabálásuk és sikolyaik nem hathatták meg senkinek a lelkét, a tengerészek kezüknél és lábuknál fogva összekötözték a férfiakat, a szemük láttára megbecstelenítették asszonyaikat, és még legutolsó tulajdonuktól, a testükön viselt ruháiktól is megfosztották őket. Ha már azok, akik ilyen árulást és szörnyűséget követtek el, nem ismertek szégyent, és elrejtve követtek el mindezt, Uram, számunkra elegendő vigasz lett volna, ha tanúi lehetünk, hogy Előled, akitől minden bajunkra gyógyírt remélünk, se elmenekülni, se elrejtetni nem tudnak. Miután ilyen kegyetlenül elbántak velük, a jóvátétel, amit kitaláltak, nem volt más, minthogy Afrika földjének legelhagyatottabb zugába vitték őket, és ott úgy tették ki őket egy lakatlan, és minden emberi segedelem lehetőségétől mentes parton, mintha pestisesek lennének. Láthattad, hogyan kérnek kenyeret a gyermekek, és hogyan emelik szemüket az anyák az égre a segítség reményében, míg mások az éhségtől és nélkülözéstől kétségbeesve sírgödröt készítenek maguknak, hogy beletemetkezzenek, és mikor már csak egy hajszál választja el őket a haláltól, felemelik a fejüket, és azt veszik észre, hogy mórok nagy tömege veti rájuk magát és teszi őket fogollyá, mert úti okmányok és mindenféle engedély nélkül léptek a területükre. Noha nagy durvasággal támadtak rájuk és vetették őket fogságba, mivel olyan végső és borzalmas kétségbeesésben voltak korábban, még ezt a rabságot is isteni eredetű menekvésnek és nagy jótéteménynek tekintették. Ezeket, akik így jutottak ebbe az országba, ott élő testvéreink kiváltották, és visszaadták

nekik szabadságukat, minden segítséget megadva nekik, ami szükségleteiket kielégíthette és nyomorukon enyhíthetett. Mikor ez a borzalmas hír eljutott Portugáliába, lévén, hogy gyermekeim közül sokan voltak olyanok, akik inkább a mórok hatalmában szerettek volna fogságban lenni, mintsem a keresztényekében, ezen rettenetes történések feletti megdöbbenésükben már nem merték kérni, hogy a király engedje őket tovább, de mással se akarták magukra haragítani őt. Jaj, én szerencsétlen, ekkor teljesedtek be a ti vészterhes jövendöléseitek, Mózes, és Jeremiás. *Veszedelmeket halmozok reájok, nyílaimat mind rájok fogyasztom. Éhségtől aszottan, láztól emésztetten* [Móz V, 32] *Azért juttasd fiaikat éhségre... és nem lesz gazdagság a te útjaidon, de erőszakot és igazságtalanságot szenvedsz majd el, és rádtörnek majd, és nem lesz, aki segítségedre siessen.* [Jer, 18 – a sárgával kiemeltet nem találtam] *Feleséget jegyzesz magadnak, de más férfi hál azzal ... Fiaikat és lányokat nemzesz, de nem lesznek tiéd; mert fogságra jutnak.* [Móz V, 28].

27. Portugália, az 5253-as év: Amikor a gyerekeket a Gyíkok szigetére küldték

Ez után a rettentő sorscsapás és vihar után nem sok idővel újabb, még sokkal nagyobb szörnyűség következett be. Mivel a királynak leghőbb vágya volt, hogy valami ürügyet találjon, amelynek segítségével bajt zúdíthat rám, kitudakolta, érkezett-e még több ember az országba azon a hatszáz családon kívül, amelyekre a megegyezést kötötték, és mivel a nagy sietségben, amellyel gyermekeimnek Kasztíliát el kellett hagyniuk, nem teheték meg, hogy számolgasák, hányan lépnek be az országba, vagy, hogy az utolsó várjanak, a menekültek száma valóban meghaladta a szerződés szerinti mennyiséget. A király erre kijelentette, hogy mindazok, akik a létszám fölött vannak, az ő foglyai és rabszolgái, mert így kényére-kedvére bánthatta őket, és kitölthette rajtuk minden rossz szándékát. Semmiképp nem akarta, hogy megváltsák őket, sem ugyanazon az áron, amennyiért a többiek beléptek az országba, se nagyobb összegért. Ráadásul nagy balszerencsémre abban az időben fedeztek fel egy szigetet, amelyet kígyógyíkok, és más, igencsak kártékony fenevadak népesítettek be, de értelmes teremtmények nem éltek rajta: akkoriban oda kezdték száműzni a gonosztevőket, akiket halálra ítélt az igazságszolgáltatás. A király elhatározta, hogy ezeknek a zsidóknak minden ártatlan gyermekét is oda kell száműzni, szüleiket pedig, úgy tűnik, az isteni igazságszolgáltatás sújtotta ilyen keményen.

Mikor elérkezett az a szerencsétlen és borzalmas óra, amelyben ez a vadállati kegyetlenség beteljesedett, ti is láthattátok, hogy a szerencsétlen anyák hogyan kaparják véresre az arcukat, amint karjukból elragadják három év alatti kicsinyeiket, becsületes öregek hogyan tépik meg a szakállukat, mert saját szemükkel kell látniuk utódaik elhurcolását, és a balszerencsés gyermekek élénk visítozása hogyan hatol egészen az egekig, mikor megértik, hogy szeretett szüleiktől ilyen zsenge korban szégyen-szemre elszakítják őket. Néhány asszony a király lábai elé vetette magát, azért könyörögve, hogy legalább ők is a gyermekekkel mehessenek, de még ennyi könyörület sem volt abban az emberben. Az asszonyok között volt egy anya, aki mikor megértette, hogy a borzalmas és sosem látott kegyetlenségre könyörgésük dacára semmiféle jószág nem hozhat enyhületet, a magas hajóról magához ragadta gyermekét, és a viharos tengerbe vetette magát, aztán egyetlen magzatát átölelve elsüllyedt a vízben.

Ezen embertelen és kegyetlen szörnyűséget látva, testvéreim, amelynek során az ártatlan teremtmények szüleik szeretetteljes közelségétől eltávolították, és borzalmas ellenségeik hatalmába átadattak, vajon ki lenne képes, hogy lefesse nektek a gyászt, amely gyermekeim szívét és testét egyaránt ellepte? Ki írhatná le sóhajtásaikat, könnyeiket, vérrel és tűzzel kevert jajgatásukat, amely minden házat betöltött? Hisz nincs olyan vigasztaló szó, amely ekkora fájdalmat enyhíteni képes volna! Mindegyiküknek volt oka a kétségbeesésre, és sokan úgy érezték, hogy életüket az isteni akarat által rendelt idő előtt meg kell szakítaniuk, ha mások nem könyörülnek a bánatukon. A többi asszony azonban, a férje miatt, aki félt szeretett felesége elvesztésétől, és az ellenség földjén való magánytól, [valamint, mert még volt benne némi remény arra, hogy gyermekeit visszarlássa], visszariadt ettől a lépéstől.

Az ártatlan gyermekeket pedig, mihelyt megérkeztek São Tomé szigetére, amelynek sírhegyükkel kellett válnia, kitették a szárazföldre, és a legnagyobb kegyetlenséggel sorsukra hagyták őket. A hatalmas gyíkok, melyek azt a szigetet lakták, szinte mindüket felfalták, a többiek, akiket a vadállatok nem ettek meg, az éhségbe és az elhagyatottságba haltak bele, csak egyetlen egy akadt, aki abból a borzalmas helyzetből csodálatos módon megmenekült. Ó, Uram, akinek hatalma az egész világot befonja, milyen türelemmel övezze fel magát a szív és a lélek, hogy ne törjön darabokra, az ilyen megpróbáltatások ereje és nagysága láttán? Nézd, hogy megkínóztál

bennünket, és hogyan törtél össze a sárkányok földjén, és hogyan vetted ránk a halál árnyékát, ahogy előre látta és siratta már ezt szavaival fiad, Dávid! Az angliai szörnyűségeken kívül ezekre is vonatkoztak a fenyegetéseid, amelyeket ellenem intéztél: *A te fiaid és leányaid más népnek adatnak, és a te szemeid néznek és epekednek utánok egész napon, és nem lesz erő a te kezében.* [Móz V, 28] *a vadak fogait is rájok bocsjátom, a porban csúszók mérgeivel együtt.* [Móz V, 32] *mert én meg nem hallgatom őket, mikor kiáltanak majd hozzám az ő nyomorúságuk miatt.* [Jer, 11] *Népem leánya! Ölts gyász, és heverj a porban, sírj, mint az egyzüllöttet siratják, zokogj keservesen; mert reánk tör a pusztító hamar!* [Jer, 6] Mivel már olyan kegyetlen büntetéseket szenvedtem el haragod miatt, Uram, siess segítségemre, és ne késlekedj!

28. Mikor erővel kereszténnyé tették őket. Portugália, 5257-es év (i. sz. 1497)

János király halála után, aki olyan kegyetlenül üldözött engem ezen a világon, mindjárt új ellenségem kapta meg helyette a jogart. Nem sok időt töltött még a trónon, mielőtt kínozni kezdett volna, inkább kihirdette, hogy minden zsidónak, aki az országában tartózkodik, vagy át kell térnie a keresztény hitre, vagy egy bizonyos határidőn belül el kell hagynia Portugáliát. Ha pedig az országot nem hagyják el, de rajtakapják őket azon, hogy még a zsidó hitet követik, legyenek a halál fiai, és teljes vagyonukat veszítsék el. Ez a hír nagyon elszomorította minden gyermekemet, mert már ekkor sejtették, hogy ellenségük nagyobb gonoszságot készül elkövetni ellenük, mint a pusztaság száműzetés, ezért úgy döntöttek, hogy távoznak az országból. Mivel a határidő rövid volt, javaik nagy részéről kénytelenek voltak lemondani, így készültek fel az útra. Épp azon voltak már, hogy távoznak, mikor a király, látván, miképp döntöttek a zsidók, és hogy milyen kevésbe veszik a száműzetést, ha cserébe megtarthatják a hitüket, keményebb arcát kezdte mutatni, ugyanis kihirdette, hogy minden zsidó, aki az országban tartózkodik, Lisszabonban gyülekezék, mert ott akar nekik hajókat biztosítani. Mikor pedig már minden zsidó összegyűlt, megparancsolta, hogy tereljék össze őket olyan nagy épületekbe, amelyeket fogadókként használtak. Ahogy összegyűjtötte őket, mint levágásra váró birkákat a karámban, a király végre megmutatta, hogy mi rejtezik sötét lelkében: hírnökei útján megparancsolta nekik, hogy mindannyian keresztelkedjenek meg, ha pedig nem hajlandóak jószerivel teljesíteni az akarátát, majd kényszer

hatására úgyszólván kénytelenek lesznek rá. Ezek a fenyegetések azonban nem voltak elegendők ahhoz, hogy gyermekeim hátat fordítsanak az Úrnak, épp ellenkezőleg, állhatatosan azt felelték, hogy eszük ágában sincs engedelmessé válni. Látva pedig a király, hogy nagyobb erőszakra van szükség a zsidók meggyőzéséhez, úgy döntött, hogy elválasztja a huszonöt év alatti ifjakat az idősebbektől, és ez az elválasztás mindjárt népem emlékezetébe idézte azt a borzalmas és még nagyon friss esetet, mikor a gyerekeket kiszolgáltatták a gyíkoknak, és eluralkodott rajtuk a rettegés. Milyen szomorú szavakkal tudnám elmondani a keserűséget, amellyel egymással vitakoztak, illetve az anyák és apák sikolyait és üvöltését, amely a köveket is megmozgatta volna, és a tigrisek szívét is képes lett volna meglágyítani?

Miután elkülönítették őket, édességbe bugyolált, mérgező szavakból álló beszédet tartottak az ifjabbaknak, rengeteg kedvezményt ígérve az országban abban az esetben, hogy jószántukból átérnek, de még ez sem volt elég ahhoz, hogy őket állhatatosságukból elmozdítsa. Mivel pedig ugyanolyan kitartást találtak bennük, mint a szülekben, megkísértésem végrehajtói vad haraggal vetették rájuk magukat, és egyeseket kezüknél lábuknál, másokat hajuknál vagy szakálluknál fogva hurcoltak be erőszakkal a templomokba, és ott szenteltvizet öntöttek rájuk: volt, akit meghintettek vele, és volt, akihez alig ért hozzá a víz, mindenesetre az összesnek keresztény neveket adtak, és régi keresztények hatalmába adták őket, hogy azok megtanítsák őket a vallásra és hitük megőrzésének módjára. Miután ezt az igazságtalan és erőszakos dolgot elvégezték, visszatértek a szülőkhöz, akik addigra olyan szorongásba estek, hogy már az életüket is csak terhenek érezték, és, hogy újabb halálos csapást mérjenek rájuk, elmondták nekik, hogy gyermekeik már áttértek a keresztény hitre, és nekik is ugyanezt kell tenniük, ha velük együtt tovább akarnak élni, az idősebbeket azonban még ez sem törte meg. Mire a király megparancsolta, hogy három napig egyfolytában se enni, se inni ne adjanak nekik, hogy az éhség miatti szenvedés megkísértse őket, de ezt is nagy bátorsággal viselték. A király pedig, látva, hogy még ez sem elég, és ha tovább éhezeti őket, abba belehalnak, úgy döntött, hogy ugyanazt az erőszakot alkalmazza velük szemben is, mint amit gyermekekkel tett, és lábuknál, szakálluknál vagy hajuknál fogva, az arcukat és mindenüket össze-vissza verve berángatták őket a templomokba, és ott vizet öntöttek rájuk. Azon sokak közül, akik különle-

gesen védekeztek mindez ellen, egy férfi tűnt ki leginkább: ő a köpenyével hat fiát takarta el, és bölcs beszédével egyiket a másik után győzte meg arról, hogy haljon meg a törvényért, majd ő maga is öngyilkos lett a végén. Másutt férj és feleség egymást fojtotta meg, azokat pedig, akik őket el akarták temetni, ellenségeik dárdával szúrták halálra. Sokan kútba ugrottak, mások kivetették magukat az ablakon, és így törték össze tagjaikat. Az ezen a módon elpusztult izraeliták holttesteit hóhérok vetették máglyákra, hogy testvéreik szeme láttára égjenek el, és így kegyetlenségüktől még jobban irtózzanak és rettegjenek. [1497-es év] Ilyen erőszak hatására, és az isteni és emberi törvények dacára sok test kereszténnyé is lett akkor, a lelkeken azonban nem esett folt, sőt, azt mondhatnánk, mindvégig magukon viselték régi hitük pecsétjét. Ki menekülhetne, Uram, a te haragod elől, mikor gaztetteim annyi okot szolgáltatnak rá, hogy így felszítsd ellenem? Lám, dühöd még a földnek ebben az eldugott zugában is utolér, és az a sok borzalmas büntetés, amit prófétáid ajka által nekem megjövendöltél, valóra válik.

És szétszór téged az Úr minden nép közé, a földnek egyik végétől a földnek másik végéig; és szolgálni fogsz ott idegen isteneket, a kiket sem te nem ismertél, sem a te atyáid: fát és követ. [Móz V, 28], és vasigát vet a te nyakadra, míglen elpusztít téged [Móz V, 28] És inkább választja a halált, mint az életet az egész maradék, mindazok, a kik megmaradtak a gonosz nemzetségből [Jer, 8] A hátamat fordítom feléjük, nem az arcomat, végpusztulásuknak napján. [Jer, 18] a hátukat fordították felém, nem az arcukat. [Jer, 7] más isteneket imádtak, azoknak szolgáltak. [Jer, 22].

Ha elfeledtük volna Istenünk nevét, és kiterjesztettük volna kezünket idegen istenbe: Nemde kifürkészte volna ezt Isten? Mert ő jól ismeri a szívnek titkait. [Zsolt, 44]

29. A portugáliai mészárlás. Az 5266-os év (i. sz. 1506)

Nem volt elég, hogy ilyen oktanul és igazságtalanul eltávolították őket a törvénytől, amelyben születtek, de még így sem hagyták őket békében élni, folyton gyalázták, vádolták, bántották őket, és megvetően, ócsárlóan bántak velük, de mindezt türelemmel viselték volna, ha nem láltak volna ki mindenféle hazugságot ellenük, és ne vádolták volna őket hamisan, hogy elpusztítsák és kiirtsák őket a világból. Erről prédikáltak a szószékekről a prédikátorok, erről beszéltek a nyilvános helyeken az urak, ezt emlegették a városi polgárok és parasztok a köztereken: hogy akár éhínség, akár földrengés, akár járvány kö-

vetkezik be, az mind azért van, mert ezek nem jó keresztények, és titokban nyilván zsidó szokásokat követnek. Így aztán, mivel néhány megveszekedett ellenségünk képes volt irányítani annak a népnek hangulatát, amely egyébként is hajlott arra, hogy a vesztükre törjön, nem volt nehéz megtalálni a módját, hogy valóra váltsák gonosz szándékaikat. Volt két domonkos barát, aki hátán keresztet cipelve Lisszabon-szerte lázítani kezdte a népet, és azt kiabálta, hogy kövesse őket mindenki, mert bosszút kell állniuk Istenük haláláért. Sok rossz jellemű naplopó és könnyen befolyásolható ember csatlakozott hozzájuk: kezükben lándzsával, vagy kivont karddal vetették magukat rá az erőszakkal megtérített új keresztények gyenge és védtelen népére. Négyezer embert mészároltak le közülünk, raboltak, fosztogattak, és minden egyéb kegyetlenséget elkövettek, amit városok ostromakor művelni szokás: lekaszabolták a férfiakat, a falhoz csapták és szétmorzsolgatták a gyermekeket, megbecstelenítették az asszonyokat és megerősakolták a szüzeket, majd az életüket is elvették, sok terhes asszonyt az ablakból dobtak ki, egyenest a lándzsák hegyébe hajtva őket, amelyek már odalent várták őket, így szakítva meg az ártatlan teremtmények életét még azelőtt, hogy a világra jöttek volna, ahová a kegyes ég küldte őket. A nők között volt egy, akinek dühe és becsülete olyan erőt kölcsönzött, hogy amikor egy barát meg akarta erőszakolni, azt azokkal a késekkel gyilkolta meg, amelyeket maga a barát hurcolt magával. Ha ez a borzalmas szörnyűség folytatódik, Lisszabon összes újkereszténye elpusztult volna, de az isteni kegyelem és a földi igazságszolgáltatás egyaránt megszánta őket: a király ugyanis Abantes városából, ahol éppen tartózkodott, jószándékkal segítségükre sietett, és így sikerült a rettenetes mészárlást megfékeznie. A kegyelmes Isten látja magasságos lakából, hogy milyen megpróbáltatásokat szenvedünk el, és megkönnyöri rajtunk. Ez tanúskodik arról is, hogy a szívünk titka a te ismeretedet illetően sosem változott. *Bizony te éretted gyilkoltak minket mindennapon; tekintettek bennünket, mint vágó-juhokat. [Zsolt, 44]* Ez a haragos ítélet, amelyet a te akaratodból Ezékiel közölt velem.

Öldöklő kard az, a nagy öldöklő kard körüljárja őket. Mert népemnek van szánya, Izrael főembereinek: kardéltre kerülnek ... az öldöklés nagy kardja, amely körül körül rémületet kelt.... Remegtesse meg a szívet és szedjen tömérdek áldozatot! Minden kapuba kardot tettem, hogy villámokat szórjon és éles legyen az öldöklésre. [Ez, 21] Kitöltöd rajtunk haragodat.

Kelj föl, miért alszol, Uram, kelj föl és ne tartsd el mindörökre! Miért rejtöd el arcodat? Miért feledkezel el nyomorunkról és kínjainkról? Hiszen lelkünket a porba taposták, testük a földhöz tapadt. Kelj föl, siess segítségünkre, irgalmasságodban szabadíts meg minket! [Zsolt, 44] Rájuk hozd el a nyomorúság napját, és kétszeres csapással zúzd őket össze! [Jer, 17] Ó, bosszúállás Istene.

30. Az 5291-es év (i. sz. 1531). A portugál inkvizíció

Ezen megpróbáltatások után tizenöt évvel III. János király került a trónra, és uralkodásának kezdetével még nagyobb rettegés és félelem fogta el a lelket, mert már hercegeként is gonosz hajlam mutatkozott benne szerencsétlen népem irányában. Amíg ő trónra nem lépett, az újkeresztények úgy elmerültek a parancsolt dolgokban és tévelygéseikben, hogy már majdnem elfelejtették régi hitüket és elveszítették az attól az Úrtól való félelmüket, akitől az élet adománya származik. A sok gazdagsággal, amelyet összegyűjtöttek, az állásokkal meg tisztégekkel, amelyeket meg tudtak szerezni, már meg is békéltek időközben, mert sok mindenben utánózták a keresztényeket, bár az igaz, hogy lelkük titkát soha nem változtatták meg. Ez volt a helyzet, mikor bűneim ismét úgy határoztak, hogy nyugtalanítani meg üldözni fognak, és hóhérukul vagyis végrehajtójukul ezt a János királyt választották ki maguknak, mivel lelkében úgyis készen állt hasonló dolgokra. Mérlegelvén, hogy semmilyen üldözés nem lehet szigorúbb, mint a kasztíliai, arra jutott, hogy Portugáliában is ugyanolyan legyen a büntettekért járó büntetés, így hasonló monstrumért küldetett Rómába, mint amelyet Spanyolország szerzett magának, amely, noha akkor még csak néhány éve működött, már igen szörnyűséges és borzasztó károkat tett az erőszakkal megkereszteltek népében: érkezése mindjárt elsápasztotta őket, lelkük nyugalma megzavarta, szívüket félelemmel és szomorúsággal töltötte meg, házaikban nem volt többé nyugalom. Sötét tömlöcökbe vetette őket, ahol nyugtalanul és folyamatos sóhajok közepette élnek, mert ott készíti elő a csapdát számukra, amelyből aztán égető tűzbe kerülnek. Úgy kínozza őket ott, hogy saját gyermekeiket is képesek megölni enkezükkel, máglyára küldik a férjüket, megfosztják életüktől a testvérüket, gyermekektől veszik el szüleiket, növelik az özvegyek számát, szegénnyé teszik a gazdagokat, megbuktatják a hatalmasokat, nemes születésűeket rablókká változtatnak, illemtudó és tisztességes asszonyokat

ocsmány és szégyentelen helyekre vezet a szegénység és az elhagyatottság. Sokakat emésztett el a tűz népemből mindmáig, és nem is egyenként, hanem harmincasával, ötvenesével hajtják rajtuk végre az ítéleteket. De a keresztények ugyanakkor, amikor megégetik és elpusztítják gyermekeimet, önmagukra is csapást mérnek, míg afölötti örömeikben ujjonganak és amiatt örvendeznek, hogy tagjaimat olyan máglyákon látják égni, amelyhez a fát olykor messzi földről, a hátukon ők maguk cipelik oda. Az erőszakkal megkereszteltek annyira rettegnek ettől a szörnyettől, hogy az utcán folyton hátrafelé tekintgetnek, nem támad-e éppen rájuk, félelem ül a szívükben, a szellőfuvintástól is megijednek és reszketve torpannak meg, mert azt hiszik, hogy az elfogásukra jönnek. Ennek a vadállatnak bármely támadása, történjék bár tőlük messze, olyan hatással van rájuk, mintha gyomorszájon ütötték volna őket, mert ebben a bajban olyanok, mintha egyetlen test tagjai lennének, és együtt szenvednek. Félelemben helyezik az ételt a szájukba az asztalnál, a nyugodt álmodat, amely minden más lénynek megadatik, tőlük ez a bestia elrabolja, és csak nyugtalanságot szít bennük. A menyegzők és születések örömeit és ünnepeit számukra szomorúsággá és zavartsággá torzítja, végül pedig ezer halálos keserűséget itat velük minden pillanatban, mert nem elég, ha külsőségekben bizonyítják, hogy keresztények, amíg a beleikbe nem hatol a tűz. A bestia által okozott ezer gonoszságból még egyetlen egyet sem tudnék megfelelőképpen elmagyarázni nektek, testvéreim, mert olyan végtelen sok módon képes kínozni áldozatait. Azt azonban elmondhatom nektek, hogy a tőle való rettegés okán az erőszakkal megkeresztelt nép sok tagja próbálta elhagyni azt a földet, amelyet ez az igen mérgező vadállat tapos. Sokukat még azelőtt elfogták, hogy feleségeikkel és gyermekeikkel együtt feljutottak volna a hajókra, majd keserves börtönükből a máglyára küldték őket, másokat, mielőtt még odaértek volna a hajóhoz, amely várta őket, egy magas helyről belelöktek a tengerbe, ismét másokat a hajókról szedtek le, akármilyen titkos helyre is bűjtak, és a vadállat mohó lángjainak adták őket étékül. Ugyanabba a csapdába estem, amelyet minden próféta már sokkal korábban készített nekem, ígéreteik beteljesedtek. *És szétszór téged az Úr minden nép közé, a földnek egyik végétől a földnek másik végéig; és szolgálni fogsz ott idegen isteneket, a kiket sem te nem ismertél, sem a te atyáid: fát és követ. De e nemzetek között sem pibensz meg, és nem lesz a te talpadnak nyugodalma; mert rettegő szívet, epedő szemeket és*

sóvárgó lelket ad ott néked az Úr. És a te életed kétséges lesz majd előtted: és rettegni fogsz éjjel és nappal, és nem bízol életedben. Reggel azt mondd: Bárcsak este volna! este pedig azt mondd: Bárcsak reggel volna! - a te szivednek rettegései miatt, a melylyel rettegsz, és a te szemeidnek látása miatt, a melyet látsz. [Móz V, 28] Ha pedig elfordul a te szived, és nem hallgatsz meg, sőt elhajolsz és idegen isteneket imádsz, és azoknak szolgálsz; Tudotokra adom ma néktek, hogy bizony elvesztek. [Móz V, 30] Én pedig, tudatlanul, már keresztény ruhába öltözve azt gondoltam, hogy ezzel megmentem az életemet, de éppen ellenkezőleg történik. Meghíztál, megkövéredtél, elbájasodtál. És elbagyá Istent, teremtőjét, és megveté az ő üdvösségének kőszikláját. ... A Kősziklát, a ki szült téged, elfeledted. Azt monda az Úr: Elrejttem orezámat előlük ... Azzal ingereltek ők, a mi nem isten [Móz V, 32] Félelem és rettegés lesz az ő házukban. És beviszem a harmadrészt a tűzbe, és megtisztítom őket, a mint tisztítják az ezüstit és megpróbálom őket, a mint próbálják az aranyat [Zak, 13] Ezüstitöket az utcákra vetik, és aranyuk szenny lesz előtök; ezüstitök s aranyuk meg nem szabadíthatja őket az Úr búslásának napján; útaid szerint fizetek tenéked, és a te útálatosságaid közötted lesznek; és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, a ki ver. [Ez, 7] másfelé jártál; azért kinyújtom kezemet ellened, és elvesztelek téged [Jer, 15]

Ha kiterjesztitek imára kezeteket, elfordítom szememet. Akármennyit imádkoztok is, nem hallgatok oda, mert a kezetek csupa vér. [Iz, 1] Vajjon elrejtőzhetik-e valaki a rejtekhelyeken, hogy én ne lássam őt? azt mondja az Úr, vajjon nem töltöm-e én be a mennyet és a földet? azt mondja az Úr. Csak a közelben vagyok-e én Isten? azt mondja az Úr, és nem vagyok-e Isten a messzeországban is? [Jer, 23]

31. Azokról, akik az 5291-es évtől (i. sz. 1531) kezdve elhagyták és elhagyják Portugáliát

Azok közül, akik ennyi rettegés és veszély közepette a vadállat karmaiból megmenekültek és végül is kijutottak a portugál királyságból, némelyek különös országokba kerültek, ha nem fogták el őket már spanyol földön: letartóztatták őket Flandriában, rossz szemmel nézték és rosszszul fogadták őket Angliában és Franciaországban, az állandó zaklatások sokuk vagyonát teljesen felemésztették, és azzal életük és testük is elenyészett. Akik nagy gyötrelmek és üldözések ellenére elértek német földre, azok az Alpokban lették halálukat nagy nyomorúságukban és minden emberi segítség nélkül, sok asszony özvegy lett, mire elérkezett gyermeke születésének órája, és mikor azokon a hideg és elhagyatott utakon megszülettek gyermekeiket, a halál egy másik módját

tapasztalták meg. Mindez a gyötrelmek nem volt még elég, feltűnt egy olyan kegyetlen üldöző is, akinél rosszabbat a templom elveszte óta Izrael nem látott még. Foya Jánosnak hívták: Milánó városában várt rájuk, ott kocsiszámra fogatta el gyermekeiket, és mivel a hatalma nem terjedt ki arra, hogy mindüket azon nyomban lemészárolja, az utolsó ruhájuktól is megfosztotta őket, gyenge asszonyokat vetett alá kínvallatásnak, és megfáradt öregeket faggatott ki, hogy adják ki, amijük csak van, és árulják el, kik jönnek még, hogy azok elé is ki tudjon menni, és azokat is elfoghassa. Sokakat tett szegényré, illetve kergetett kétségbeesésbe a nyomorúság révén, így aztán hiába menekültem meg a mérges vadállat karmaiból, ha most más, idegen népek kezeibe és kegyetlenségének hatalmába kerültem: egyeseiket a tenger nyelt el és nyel el ma is, másokat a belakott vagy néptelen szárazföld pusztított és pusztít még szüntelen.

Azok közül pedig, akiknek mégiscsak sikerült túlélniük mindezt, a legtöbben nemsokára megismerhették a kegyet, amelyet az Úrtól kaptak, és olyan vidékekre költözhetek, ahol szabadságukban áll visszatérniük atyáik régi és igazi hitére, amelyet olyan sok évvel korábban hagytak maguk mögött és felejtettek el. Mások, akik ugyancsak elmenekültek a kínzások elől, de újra a kereszténység számos kikötőinek egyikében-másikában vetettek horgonyt, és ott halálukig szomorúságban és lelki szárazságban fognak élni, mert nem képesek arra, hogy visszatérjenek a forráshoz, és megszabadítsák szárnyaikat a madárléptől, amely a káros szenvedélyek és a vagon képében jelenik meg: a világ ezzel csábítja és hívogatja őket még mindig. Napnál világosabban láthatjuk, hogyan nyilvánul meg mindebben a próféta szavak igazsága: *És kitezsem őket rettegésnek, veszedelemnek a föld minden országában; gyalázatnak, példabeszédnek, gúnynak és szidalomnak minden helyen, a hová küldöm őket.* [Jer, 24]

A harmadrész ... ő segítségül hívja az én nevemet és én felelni fogok néki; ezt mondom: Népem ő! Ő pedig ezt mondja: Az Úr az én Istenem! [Zak, 13] *Akkor megemlékeznek én rólam menekültjeitek a pogányok közt, kik közé fogásba vitetének; És megismerik, hogy én vagyok az Úr: nem hiába mondtam, hogy megcselekszem velök e gonoszt.* [Ez, 6] *A csalárdásznak adták magokat, visszafordulni nem akarnak.* [Jer, 8]

Nem igazán beszélnek, senki sincs, a ki megbánja az ő gonoszságát, ezt mondván: Mit cselekedtem? (hogy annyi ideje letértem az útról, és még mindig rajta járok), Mindnyájan az ő futópályájokra térnek, mint a harcra rohanó ló. Még az eszterág is tudja a maga

rendelt idejét az égben, és a gerlicze, a fecske és daru is megtartják, hogy mikor kell elmenniök, de az én népem nem tudja, (hogy ez az az idő, amikor útra kell kelniük)! Hogyan mondbatjátok (ürügyet keresve): Bölcsnek vagyunk, és az Úr törvénye nálunk van? [Jer, 8]

Én, az Úr vagyok az, a ki a szívet fürkészem és a veséket vizsgálom, hogy megfizessék kinek-kinek az ő útai szerint és cselekedeteinek gyümölcse szerint. Mint a fogoly madár, mely fiakat gyűjt, melyeket nem ő költött, olyan, a ki gazdagságot gyűjt, de nem igazán; az ő napjainak felén elbajgyja azt, a halálakor pedig bolonddá lesz. [Jer, 17] ezüztök s aranyuk meg nem szabadíthatja őket az Úr búsulásának napján; lelköket azzal jól nem lakatják, s hasokat meg nem tölthetik; mert csábítójok volt az a vétekre. [Ez, 7] És kitisztítom közületek a pártosokat, és az ellenem támadókat, és a földről, melyen jövevények voltak, kihozom őket, de Izráél földjére nem fognak bemenni. [Ez, 20] Az fog történni velük, ami azokkal, akik a pusztaságban maradtak bűneik miatt, mert beteljesedett a jövendölés: Aki megharagít, nem láthatja meg az atyáinak megígért földet.

Hozzávetőlegesen húszezer ember hagyhatta el Európa határait, és vállalta ismét a zsidóság jármát, nem törődve a lelkek ellenségének sok fenyegetésével, sem annak a Törökországnak, amely nagyra nyitott szájjal fogadja őket, rendkívüli szegénységével, sem a törökök meg mörök alatti gyötrelmes fogsággal: a kegyelmes Király, az egész világ felett uralkodó egyetemes Úr bűneik miatti vezeklésként fogadja el szenvedéseiket.

32. Nápoly

Majdnem harminc év telt már el azóta, hogy Ferdinánd király (ugyanaz, aki Spanyolországból is kiűzött), elküldött engem a nápolyi királyságból: onnan úgy húszezer család távozott, így abban a tartományban csak egyetlen nemes nemzetség [az Abravanel-ház] maradt gyermekeim közül: ezeknek fáradozása és segítsége révén a száműzöttek közül sokan vissza tudtak térni a királyságba. Szüntelenül harcoltak azonban ellenük és egész életükben száműzetéssel és üldözésekkel fenyegették őket, amíg végül Károly császár úgy akarta, hogy amivel annyszor próbálkoztak, az valóra is váljon.

Sok más izraelitán kívül volt közöttük egy igen tiszteletreméltó ember, a spanyol nemzetből származó komoly öregek legfontosabbika és legkiválóbbika [Dom Samuel Abravanel], aki életével kiérdemelte, hogy Triszmegisztosznak, vagyis ahogy a görögök mondják, háromszor nagy-nak nevezzék, mert nagy bölcsnek számított a

Törvény ismeretében, nagyon kiváló nemesember volt, és nagy gazdagsággal is rendelkezett, a vagyonát pedig a megpróbáltatások idején folyamatosan és igen nagylelkűen fordította testvérei javára: rengeteg árván maradt leányt házasított ki, sok szűkséget szenvedőt táplált, és különösen kitüntette magát a foglyok kiváltásának ügyében, olyannyira, hogy összetalálkozott benne minden olyan tulajdonság, amely profétává tehetette, azon túl, hogy olyan asszonyt adott mellé a sors, aki minden kiváló tulajdonságban méltó volt hozzá. Ez az asszony [Dona Benvenida Abravanela], látván, hogy testvérei milyen szorongatott helyzetben vannak, más, előkelő nápolyi asszonyok társaságában a császár elé járult, hogy arra kérje, vonja vissza a zsidók száműzésére vonatkozó rendeletét, és az isteni kegyelem segítségével olyan bölcsen vezette elő kérését, hogy az uralkodó azt baráti szavak kíséretében teljesítette is, az izraelita nép pedig igen nagy vigaszt mérített belőle. Aztán azonban a császár elhagyta Nápolyt, és olyan gonosz tanácsadók szavára hallgatva, akik ellenem tüzelték, öt évvel később elrendelte, hogy minden zsidónak jelet kell viselnie, és ha valakit jelzés nélkül találnának az utcán, veszítse el az életét és a vagyonát: ez a büntetés elviselhetetlen volt. Gyermekeim azt is jól tudták, hogy a bajaink mindig kis dolgokkal kezdődnek, és noha ettől a kis megpróbáltatástól még ott is maradhatnának Nápolyban, valójában többről van szó, mert világosan láthatóvá vált, hogy az uralkodó milyen lelkülettel viseltetik irántuk. Félvén attól, hogy az ez után következő változás és újdonság még súlyosabb lesz, és nem lesznek majd képesek arra, hogy kisebb kár, mint az elvándorlás elszenvéde nélkül gyógyírt találjanak rá, úgy döntöttek, hogy már most útrakelnek mindannyian, ahelyett, hogy megvárják, mi következik a vészjósló kezdeti lépés után. A kiszabott hat hónap végére, amely nagy szenvedésekkel volt teli, el is vándoroltak mind, a nemes nemzetség is velük tartott, hogy részt vállaljon testvérei szenvedésében, noha egyébként nem számítottak a száműzöttek közé. Voltak, akik a tágas Törökországba tartottak, sokan mások a pápa országába mentek, ismét mások Itália némely fejedelmének hatalmába adták magukat, így teljesedett be, Jeremiás, a te próféciád: *gyalázat tárgyává teszem őket mindama nemzetek előtt, amelyek közé szétszórom őket.* [Jer, 29]

33. Konstantinápoly, az 5302-es év (i. sz. 1542)

Hogy pedig ez a nyugtalanság és száműzetés ne történhessék meg más bajok bekövetkezése nélkül,

Törökországban a következő történet: egy török férfi beleszeretett egy szintén török férjes asszonyba, aki igen erényes volt, és mivel a férfi folyton zaklatta és üldözte, az asszony úgy döntött, hogy mindent elmond a férjének, ami meg is történt. A férj megparancsolta a feleségének, hogy ne taszítsa el az üldözőjét, hanem hagyja, hogy reménykedjék, és mondja meg neki, hogy ebben és ebben az órában ezen és ezen a helyen fogja majd várni. Mikor a szerelmes férfi ezt meghallotta, igencsak megörült a nagy kegynek, amelyben részesült, és bizony nem gondolt rá ál-mában sem, milyen bajt hoz a saját fejére, a férj ugyanis, alaposan felfegyverkezve, ahogyan ilyen esetben kell, már várta a titkos találkahe-lyen, és ahogy a csábító odaért, megölte. Amikor látta, hogy a másik immár kilehelte a lelkét, és a lába előtt hever a földön elterülve, meghányta-vetette magában, hogy hová vihetné a holttestet, hogy valaki más bűnhődjék a gyilkosság miatt, amelyet elkövetett: végül pedig, mivel akkoriban mindenki Izrael ellen fordult, és mert a bajok mindig a leggyengébb és legvédtelenebb helyre jutnak előbb-utóbb, úgy döntött, hogy a testet a zsidó negyedben hagyja. Mikor reggel a szeren-csétlen zsidók a házuk ajtaja előtt találták a le-szúrt törököt, mindannyiukon nagy szorongás és aggodalom lett úrrá, mintha egyetlen test lenné-nek, közben pedig a törökök is jöttek-mentek, és

látták a halottat, aztán el is kezdtek sugdolózni egymást között a rettegő zsidók ellen, olyan ha-ragra gyulladva, hogy már nem sok hiányzott ah-hoz, hogy öldöklésbe kezdjenek. A legrosszabb az volt, hogy mindjárt akadtak olyan rosszaka-rók is, akik hazugságokat meséltek a basáknak, így ezek is feldühödtek, és az volt a szándékuk, hogy sokakat büntessenek meg a gyilkosság mi-att. Nemsokára hamis tanúságok alapján le is tartóztatták volna őket, ha az isteni kegyelem nem siet a segítségükre egy kiváló izraelita orvos képében, aki a nagyurat szolgálta, és mindjárt szeretettel és jámborul testvérei segítségére sie-tett, ahogy máskor is megtette már, könyörögve urának, hogy az ügyet igen alaposan vizsgálta-ssa ki. A legmagasabb kegyelem pedig úgy akarta, hogy pontról pontra minden kiderüljön úgy, ahogy megesett. Úgy tűnik, Ezekiel, ez a te pró-féciád teljesedett be ezúttal: *Útjok szerint cselek-szem velök, ítéletök szerint ítélem meg őket, hadđ tudják meg, hogy én vagyok az Úr.* [Ez, 7]

LADÁNYI-TURÓCZY CSILLA FORDÍTÁSA

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Samuel Usque: *Consolaçam ás Tribulaçoens de Izrael*, Com revisão e prefácio de Mendes dos Remédios, Coimbra, França Amado – Edi-tor, 1906. A fordító Babits ösztöndíjban részesült.

Január 22-étől 25-éig a ma-rosvásárhelyi *LÁTÓ* folyóirat látott vendégül. A már elő-zményekre visszatekintő esz-mecsere nem csak a (sajnos csökkenő tendenciát mutató) közönséggel folyt hosszan, hanem a kollegákkal is, akik-vel éppen a közönség – a kul-túrában élés – visszaszerzé-sére szőttünk új terveket a városban, amely a magyar kultúra frontvonalán áll.

Szabó Róbert Csaba,
Kőbányai János
és Láng Zsolt

folytatás a 97. oldalon